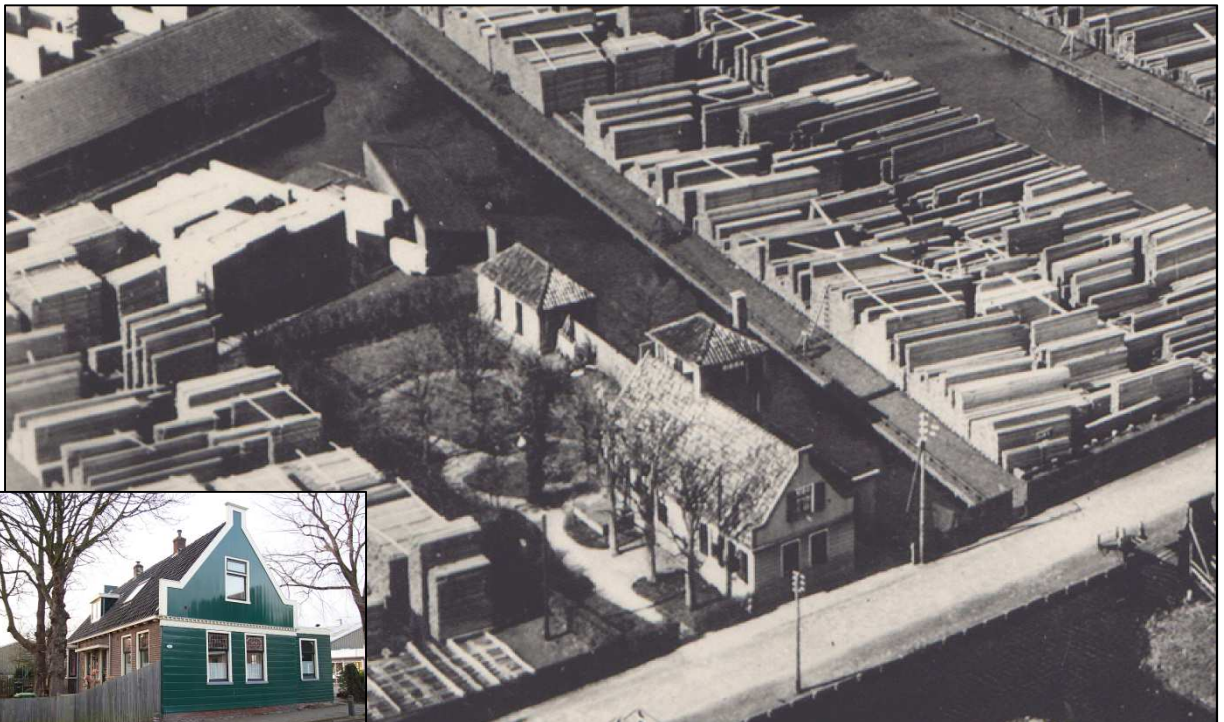
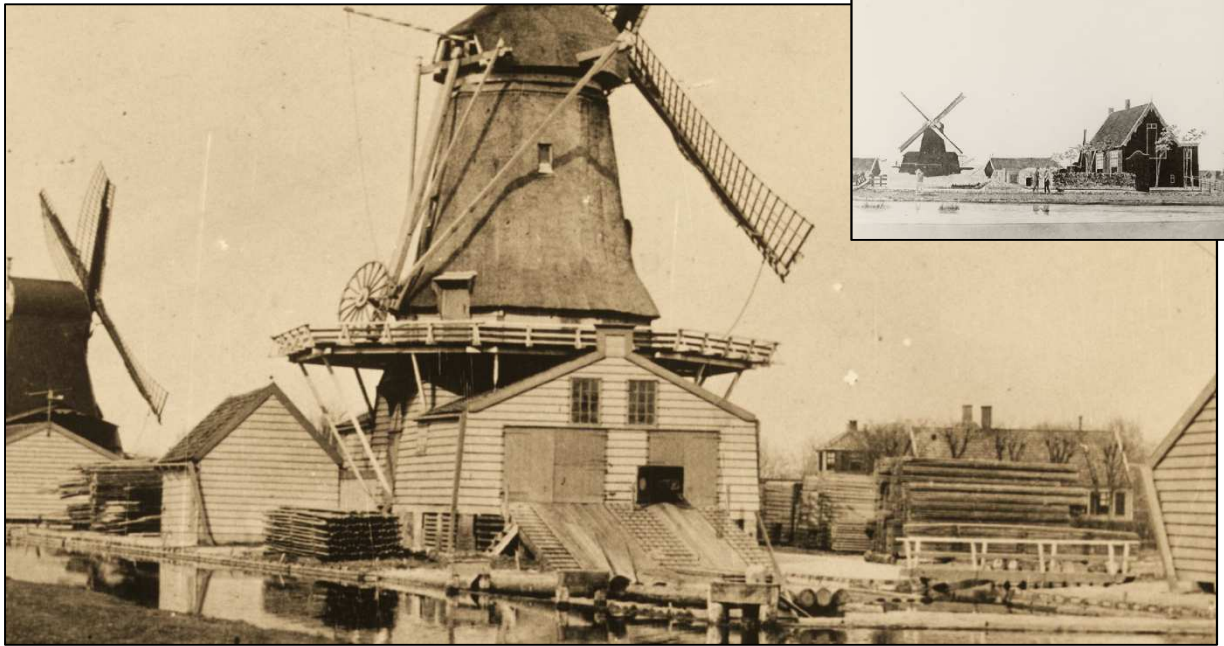

Een huis tussen het hout

“een wagenschotsagersmolen genaamt het vliegende hart, met een woonhuis en het lant, (...), alles staande ende gelegen tot westzanen int suijgend aan en bewestende wegh...”

De geschiedenis van Zuideinde 81 te Westzaan

Inleiding

De geschiedenis van het huis Zuideinde 81 te Westzaan is nauw verbonden met die van een molen die daar achter stond: houtzaagmolen het Vliegend Hert. De eerste vermelding van het huis of een voorganger is te vinden in een verkoopakte van deze molen uit 1703. Naar alle waarschijnlijkheid is het huis in oorsprong rond 1700 gebouwd; in een akte uit 1693 wordt het nog niet genoemd. Een oude tekening bevestigt deze theorie: oorspronkelijk had het pand een 17^e-eeuwse gevel, vergelijkbaar als bijvoorbeeld Zuideinde 139-141. Volgens gegevens van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed dateert het pand van omstreeks 1800, maar die gegevens zijn niet altijd even nauwkeurig. In 1830 werd het uitgebreid met een tweedehands luchthuis en rond 1849 werd het aan de voorkant verlengd en voorzien van de huidige gevel. Het luchthuis moet na 1938 zijn afgebroken.

Voor de beschrijving van de geschiedenis van dit huis en de bijbehorende molen is dankbaar gebruik gemaakt van onderzoekgegevens van Evert Jzn Dekker uit de 19^e eeuw en Nico Heermans uit de 20^e eeuw. Gegevens uit het oud-notarieel archief, het oud-rechterlijk archief van Westzaan en kadastrale gegevens, aanwezig bij het Gemeentearchief Zaanstad, zijn ter aanvulling gebruikt. Tot slot is het geheel gecorrigeerd door dhr. J. Gijssen te Zaandam, geboren en getogen op Zuideinde 81 te Westzaan.

Westzaan, maart 2016

Jan van der Male

Foto voorpagina rechtsboven: Zuideinde 81 met uiterst links molen het Vliegend Hert in de 18^e of vroege 19^e eeuw. Collectie Zaanse Museum.

Grote foto voorpagina boven: Links molen het Vliegend Hert, rechts de Groene Jager, die tot de winter van 1693/1694 nog dichters op elkaar stonden. Rechts, voor het Vliegend Hert, het pand Zuideinde 81 met het luchthuis op de keuken. Foto van omstreeks 1900. Collectie Gemeentearchief Zaanstad, fotonummer 91.002883.

Grote foto voorpagina onder: Luchtfoto van Zuideinde 81 temidden van de stapels hout van de firma Rot, in de winter of het vroege voorjaar van 1927. Collectie Westzaanse Digitale Beeldbank.

Foto voorpagina linksonder: Zuideinde 81 in 2014. Collectie J.C. van der Male

Zuideinde 81 (links) omstreeks 1920 (boven) en in 2014 (onder). Collectie Gemeentearchief Zaanstad, fotonummer 21.01902 en J.C. van der Male.

Luchtfoto van het Zuideinde op 4 mei 1938. Op de voorgrond de in 1937 gebouwde houtloodsen van de firma Rot. Collectie Aviodrome/Gemeentearchief Zaanstad, fotonummer 22.05074.

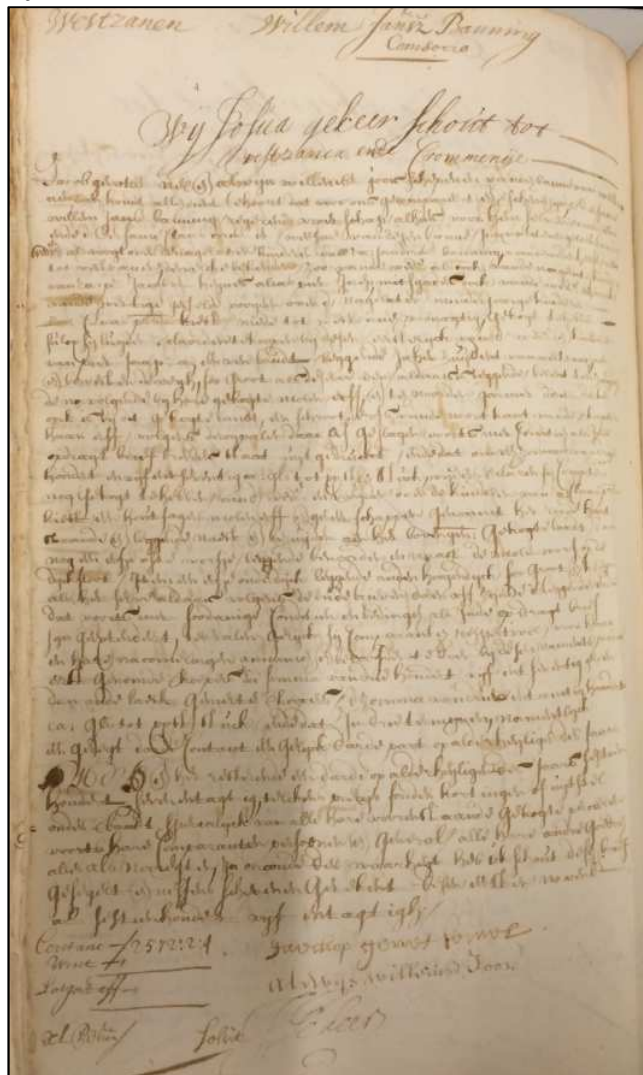
Van Roode Hart tot Vliegend Hert (1684-1693)

Ruzie in de 17^e eeuw

Een archiefstuk uit 1684 is het eerste waarin molen het Vliegend Hert ter sprake komt; hoewel de molen dan nog niet met naam en toenaam wordt genoemd. De molen stond toen ietsje zuidelijker en was eigendom van een zekere Claes Pieterszn Kieft. De molen zal in de tweede helft van de 17^e eeuw zijn gebouwd, zoals de meeste Westzaanse molens: het was het tijdperk van de Gouden Eeuw; waarin tientallen molens aan weerszijden van de dorpsstraat stonden.

Kieft kreeg in of voor 1684 ruzie met zijn zuidelijke buurman Claes Arienszn Mats die maalde met molen de Groene Jager. De molens stonden te dicht bij elkaar. Op 8 november 1684 deed notaris Jacob Claeszn Gruijs uitspraak en deze besliste dat de sloot tussen de "houttuijn" van Mats en het molenerf van Kieft van laatstgenoemde behoorde te zijn, zodat deze onbeperkt wagenschot (een houtsoort) kon aanvoeren. Bovendien moest Mats een overpad van vier voet geven aan Kieft naar diens molen.

Claes Pieterszn Kieft overleed echter niet lang daarna en op 1 november 1685 verkocht zijn weduwe de molen, toen genaamd het "Roode Hart", aan Willem Banning. Uit deze transportakte, opgemaakt door de schout en de schepenen van de Banne Westzaenden, blijkt dat de familie Kieft samen met de weduwe en kinderen van Pieter Jacobszn Heijnes een stukje land tussen "'s Heerenwegh" en de dijsloot bezaten, ten noorden van de molen.

In 1693 verkocht Banningh de molen met het land benoorden voor fl. 2.325,- aan de zuidelijke buurman Claes Mats. Deze ging niet met de molen werken maar voerde een strategische zet uit: hij verkocht in december van dat jaar de molen zonder het bijbehorende erf maar met het land er ten noorden van, voor fl 1.400,-. De koper was Dirck Janszn Decker. Zijn vader had de naastgelegen molens de Oude Dekker en de Jonge Dekker gebouwd. Mats bedong dat de molen het Roode Hart uiterlijk in mei 1694 van het oorspronkelijke terrein moest zijn verdwenen; Decker verplaatste 'm dus over het slootje iets noordelijker. Zo was Mats op een handige manier de vervelende concurrerende molen, vlak naast zijn eigen Groene Jager, kwijt! Heermans veronderstelt dat naar aanleiding van deze verplaatsing de naam van Roode Hart of Hert is veranderd in Vliegend Hert. En, iets verder gezocht, zou vliegend een oud Hollands woord voor vluchtend kunnen zijn, waarbij een woordspeling is te maken dat een hert vlucht voor een (groene) jager...¹

Verkoop van de molen van de erfgenamen van Claes Kieft aan Willem Banning in 1685.

¹ Heermans, N.J. Aan de regel (49). Claas kreeg toch z'n zin In: De Wessaner, maart 1989.

Westanen

Dirck Jansz Decker,

Wij Joris gekerfchoet tot Westanen ende

menige Jodrick Koper, ende alwin Claeys, salu floepen
vanden binn van westanen poen cont allen gins beloes
voor ons gecomporeert is; Alas adrijende met admet che
bekende den dach Janst docher, bijde int eind out van west
vanden woonachtig verhoet te lobben, dide daeromme bij den
Kloerend, den dide ten beloes vande seloe die ooch
nos, dide dit in alles beloes te accepten, te bodden op te
dragen, ende in vollen vollen oigendomme, sonder eding tot
te transporten, den oostal van dechere waen sloetog
molen, sonder dat, of noest, daer bij, op staet, dat lot
dide bevoorden adu doo groot en klein als lot seloe is, stuch
oost en noest, vande beeren nog af, tot den dach sloet toe, zijet
dich lot molen genoemt het roode laet, belout ten noorden
d'rode ende kunden, van goetant dach, d'ghen, ende ten
linden d'vulhoeden, d'sloet ande ind d'ide kant gemelte laet
belout alle den ande hoeden molen, met draeds al lot, vande
noordersloet met d'ide Golderie, dat d'ide vande molen d'ide
dide ten linden niet langer, sal mogen bliven op die linden
daer bij, in op staet, dan ten d'ide 1694 toe, ende mag al van
noeden geset, ex lot gekogte laet, in d'ide ooch al den
kopen in d'ide koop mogen volgen, met d'ide seloe
die mede tot gemelte tijt, vanden noeden noeden d'ide
d'ide tijt in d'ide belout d'ide koop den d'ide in d'ide endom
den hoeden sal d'ide molen mogen gekogten, soe lang, ind
tijt toe, dat d'ide molen, sal moeden v'roet, ooch dal den
koop d'ide d'ide den tijt van d'ide jaren endom niet langer
den hoeden zijn, dat mogen v'roeden d'ide gekogten
noeden dat is liggende, d'ide, ende bevoorden de linden van
lijse
naest ende bevoorden den d'ide koop d'ide in d'ide, den koop
dal d'ide d'ide koop volgen alle d'ide d'ide d'ide seloe
als d'ide bij ditte molen d'ide, ooch nog den linden d'ide
van lot, van aaren koopman, tot d'ide d'ide toe, van
nleke koop d'ide d'ide d'ide d'ide d'ide d'ide
alvolden, ende ten vollen betacht te noeden, ende dat met
d'ide d'ide, den d'ide op den d'ide d'ide d'ide d'ide
oost t'noe jaren, telkens d'ide, vanden d'ide d'ide
alsoe volroet zijnde, soe beloes bij Compant, te gult
d'ide, te vollen, ende te vollen van alle linden, d'ide
bestaenissen d'ide bij linden, den d'ide van d'ide
d'ide d'ide gemaect, daer op sonder mogen worden
gep'v'ndet, onder d'ide d'ide d'ide d'ide d'ide d'ide
ende d'ide, als na d'ide, in d'ide d'ide d'ide d'ide
ich seluet d'ide d'ide d'ide d'ide d'ide d'ide d'ide
goetbechens, op den 17de d'ide 1693.

De linden
11: 5: 0: 1
1: 2: 0: 1

Verichte d'ide
alwin Claeys salu
d'ide

Verkoop van de molen zonder erf maar met het land ten noorden ervan, van Claes Mats aan Dirck Jansz Decker, op 17 december 1693.

De vermoedelijke bouw van een molenhuis tussen 1694 en 1703

Naar alle waarschijnlijkheid liet Dirck Janszn Decker ten oosten van zijn nieuw aangekochte molen een huis bouwen: de oorsprong van het huidige Zuideinde 81. In bovengenoemde akten wordt geen melding van een huis op dit terrein genoemd; in het vervolg wel.

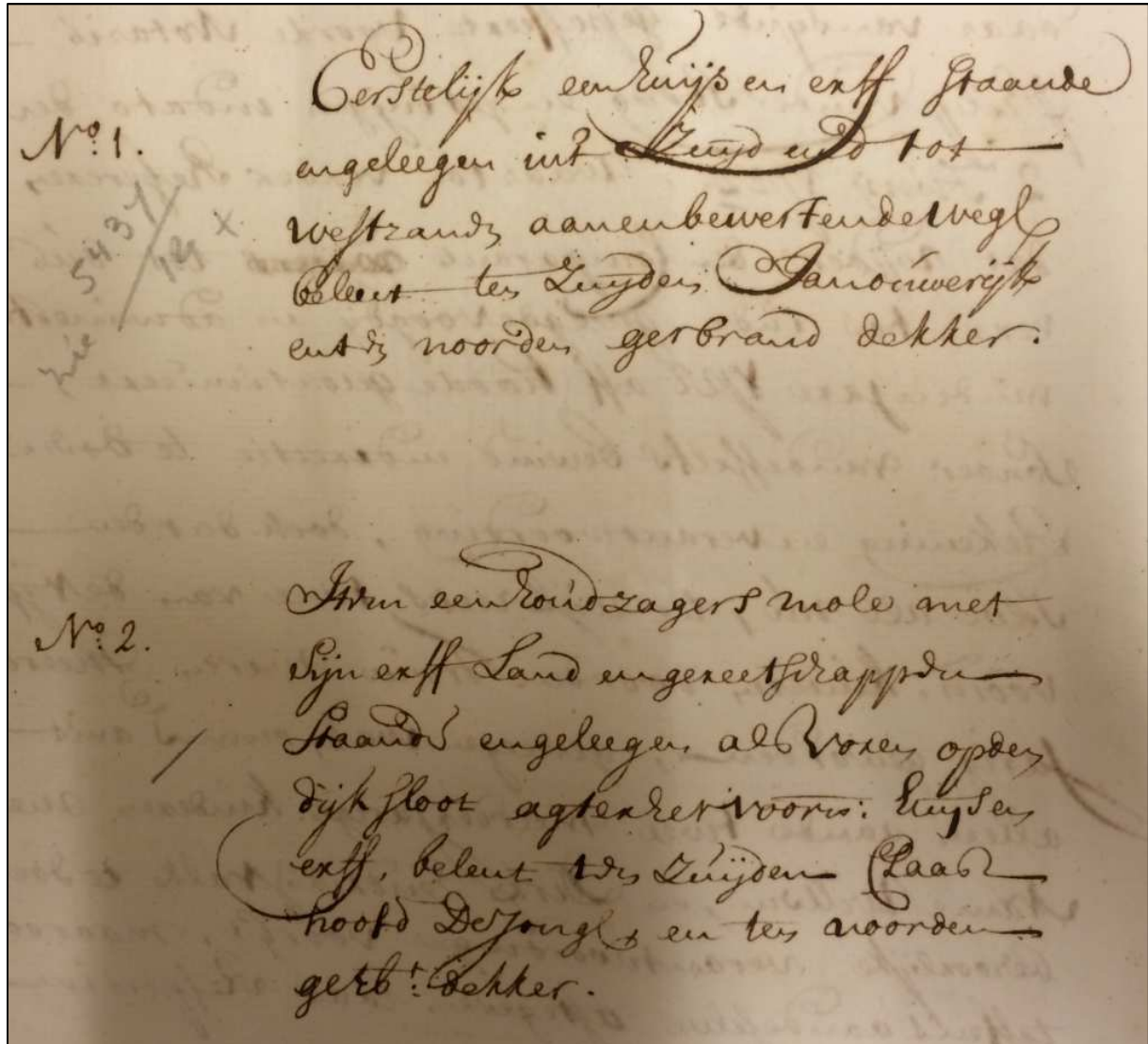
De eerste vermelding is uit 1703. Decker was kort tevoren overleden en de voogden over zijn minderjarige kinderen verkochten *“een wagenschotsagersmolen genaamt het vliegende hart, met een woonhuis en het lant, soo groot als het selve is, item werff, houttuyn, schuuren, en gereettschappen ende hetgeene daarbij behoort, alsmede de geheele sloot, besuide de voorseijde molen, en lant, item nogh een hoek onderdijk vant erff, van adriaen koopmans af tot de paeltjes toe, item nogh de helft vande noorder sloot offanders nade roijpaalen, die daarvan sijn, benoorden het huis, tuin en molen erff tot den dijksloot toe, alles staande ende gelegen tot westzanen int suijdend aan en bewestende wegh...”*

Kopers werden voor fl. 3550,- Cornelis Gorter en Heijndrick Valck. Wie van beiden het huis bewoonde, is niet na te gaan.

De familie Valck in de 18^e eeuw

De eerste generatie

In de navolgende jaren werd Valck in zijn eentje eigenaar. Hij overleed op zeker moment, zijn vrouw Trijntje Willemsdr vervolgens in 1734 ook. Op 22 december vond de boedelscheiding voor schout en schepenen plaats. Hij had vijf kinderen, waaronder zonen Claas, Willem en Dirk. Willem kreeg molen het Vliegende Hert en het voorgelegen huis in eigendom.

Vermelding van de molen het Vliegend Hert met Zuideinde 81 in een boedelscheiding van Heijndrick Valck en zijn vrouw Trijntje Willemsdr op 22 december 1734.

De tweede generatie

Gedurende de daaropvolgende jaren bleven molen en huis eigendom van de familie Valck. Willem Heijndrickszn Valck had twee dochters: Antje en Grietje. Deze waren getrouwd met respectievelijk Gerrit Kuijper Blaauw en Jan Janszn Pondman. Na het overlijden van hun (schoon)vader probeerden zij de molen en het huis in 1778 te verkopen. Inmiddels was het dorp in een algehele economische malaise beland. De houtindustrie was niet meer wat het was geweest. Er was dan ook geen gegadigde en de publieke verkoop had geen succes.

5495-3697

genorden

Aan den lempoerant Ger-
rit Kuijper Blaauw N.W.

Een Huis en oer. Staande
ingelugen alhier int Suidend,
aan en berelien de weg, belent
ten Suiden Willem den Adel, en
ten noorden Land van den Seer-
daas Dekker.

Een eiken Hout fagel molen,
genoemd t'Vliegende Staat,
met de Sleut eir, ^{waar, Buieninge} Land, Huis,
geued Hoppes en te deere aan
heerigheden, Staande in g-
lügen rmede alhier, berelien
t'roer Houten Suid en oer,
oanden dyk sloot, belent ten
Suiden de Seer Dirk rufsen,
en ten noorden de Heer Claas
Dekker.

Een luidig dyk, liggen

Boedelverdeling in 1778.

De derde generatie

Antje en haar man Gerrit Kuijper Blaauw kregen op 1 juli 1778 molen en huis toegewezen. Zij woonden zelf op Zuideinde 152, voor molen de Blaauwe Kuijper, waar haar man mee werkte. Laatstgenoemde overleed echter korte tijd later en Antje trouwde opnieuw, nu met Klaas Dirkszn Ouwejan.

Deze verkocht in 1783 het Vliegende Hert en het molenhuis voor fl. 1.000,- aan Willem Gerritszn Blaauw. Na ruim 80 jaar waren beide gebouwen dus niet langer meer van de familie Valck.

Maar dat viel weer mee; nadat Blaauw overleden was verkocht zijn vrouw op 13 februari 1794 de molen en het huis, inmiddels aangeduid met verpondingsnummer (verponding was een belasting op onroerend goed) respectievelijk 83 en 82 weer terug aan Antje Valck!

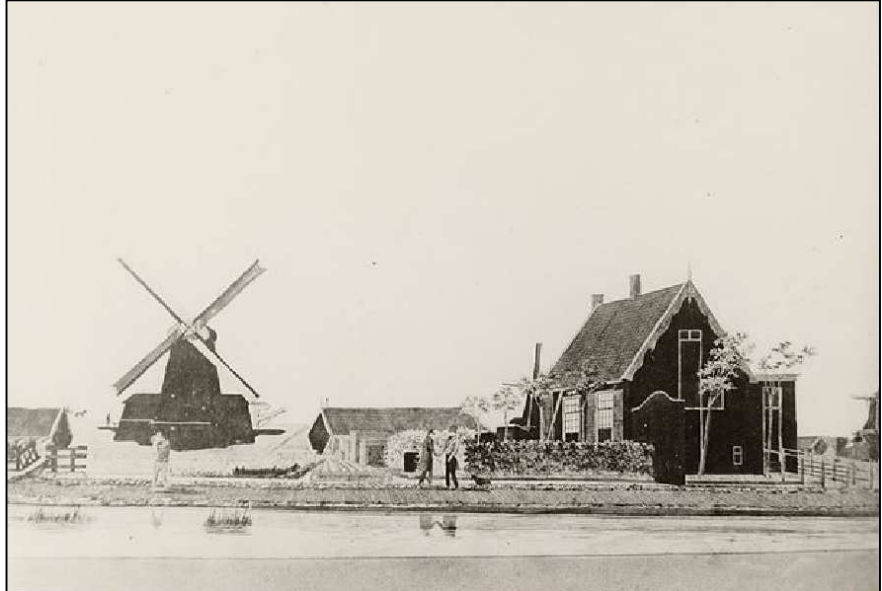
Ruim honderd jaar nadat haar opa molen en huis had gekocht, verkocht Antje Willemsdr Valck op 9 februari 1804 uiteindelijk beide aan Klaas Pondman.

De historie in de vroege 19^e eeuw

Klaas Pondman: 1804-1825

Klaas Janszn Pondman (1767-1853) was een tantezegger van Antje Valck. Hij was een zoon van Jan Janszn Pondman (1735-1819) en Grietje Willemsdr Valk. Klaas was eerst getrouwd met Guurtje Jansdr van Zaanen, na haar overlijden in 1818 met Neeltje Jansdr Dekker (1779-1846) en zij hadden drie kinderen. Hij bleef met de molen werken tot 1825.

Tekening van molen het Vliegend Hert (links) en Zuideinde 81 in de 18^e of vroege 19^e eeuw. Achter het huis is molen de Jonge Dekker juist zichtbaar, uiterst rechts de Kruijtborg. Collectie Molenmuseum.

Kadastraal minuutplan uit 1827. Kadastrale sectie D202 is Zuideinde 81, kadastrale sectie D204 is molen het Vliegend Hert. Daar ten noorden van stond molen de Jonge Dekker (kadastrale sectie D199), aan de zuidkant stond de Groene Jager (sectie D209). Aan de overkant van de weg stond molen het Witte Schaap (sectie D440). Blijkens deze kaart dateert de houten schuur achter de woning (sectie D203) ook al van voor 1827. In de 19^e eeuw is deze schuur bij het perceel van de woning getrokken.

Opnieuw een lange periode van eenzelfde familie

Albert Buijs: 1825-1869

Vanaf dat jaar werd Albert Buijs (1797), in 1821 getrouwd met Marie Donker uit Zaandijk, eigenaar. Hij was een zoon van Jan Albertszn Buijs (1750-1806) uit Oostzaan en Hilgond Schots (1752-1827). Moeder Hilgond was eerder getrouwd geweest met Jan Jacobszn Kruijt (1750-1785). Albert is geboren op Zuideinde 200 voor houtzaagmolen De Witte Troffel.

Buijs was evenals zijn vader houtzager en breidde in 1833 de zaken uit met De Kikker of Veldmuis aan de Veerzagersloot en in 1845 met de Groene Jager. Zij kregen een heel aantal kinderen. Ook hadden ze een dienstbode in huis.

Begin 19^e eeuw had het pand gemeentenummer 61. Rond 1860 werd dit gemeentenummer 52. In 1886 werd bij een indeling van het dorp in wijken het pand Wijk A98. De molen, tot die tijd met nummer 8 aangeduid, werd nu A97. Omstreeks 1920 werd het huisnummer gewijzigd van A98 in A112.

De zaken gingen bij Buijs goed en dat mag een prestatie genoemd worden; van de Gouden 17^e eeuw was al niets meer over, sinds 1750 ging de economie in de Zaanstreek helemaal bergafwaarts en de Franse tijd deed er ook bepaald geen goed aan. In de 19^e eeuw ging het met de houthandel nog slechter door de afscheiding van de Zuidelijke Nederlanden tot België in 1830. Bijvoorbeeld zijn halfbroer Jacob Janszn Kruijt (1780-1847; een zoon uit het eerdere huwelijk van Albert's moeder) wist zich als houthandelaar niet staande te houden en vertrok in 1840 geruïneerd het dorp richting Alkmaar. De burens van Buijs, de familie Dekker was een van de weinige koopmanfamilies die wél deze jaren wist te overleven en hun houthandel aan het Zuideinde juist tot bloei te brengen. Eind 19e eeuw vertrokken zij, wegens de afwezigheid van een spoorlijn in de nabije omgeving, naar Zaandam. Een van de knechts, P. Rot, zette in Westzaan echter zelf een houthandel op, op de plaats waar eertijds Dekker's hout zat, en tot in de jaren '60 van de 20^e eeuw bleef het Zuideinde van Westzaan gekenmerkt door de houtloodsen. Zuideinde 81 zou er decennia lang middenin staan.

Dat het met de houthandel van de jonge Buijs, in tegenstelling tot die van zijn halfbroer Kruijt goed ging, blijkt wel uit het feit dat hij in 1829 een nieuwe schuur bij de molen het Vliegend Hert liet bouwen. Eerder stond daar een minimaal 18^e-eeuws pakhuis met oliebakken (ten behoeve van molen de Groene Jager) dat Buijs had aangekocht van C. de Boer en Jacob Kruijt.

Een tweedehands luchthuis

Een jaar later, in 1830, werd boven de oorspronkelijke keuken een luchthuis geplaatst. Dorpsgenoot E. Dekker schreef rond 1886: *"Dit getimmerte kwam van het Noord, einde der gemeente en werd door C. Stolp om zijn geheel over ijs langs de Reef daarheen vervoerd. Het had behoord tot de zeilmakerij van Gerbr. Dekker die aldaar einde vorige eeuw dat vak uitoefende."*² Dit moet naar alle waarschijnlijkheid de zeildoekweverij van Gerbrand Gerbrandszn Dekker (1738-1818) betreffen. Deze was namelijk actief als olieslager met molen De Duinmeijer (achter J.J. Allanstraat 270) maar ook in de walvisvaart én in de zeildoekweverij! Hij woonde met zijn vrouw Antje Jansdr Ongelaar (ca 1730-1796) sinds 1778 op het adres Kerkbuurt 6. De zeildoekweverij zal aan de Oosterbuurt hebben gestaan, de huidige Zeilenmakerstraat, dus pal achter Kerkbuurt 6. Daar was in de 18e eeuw ook de zeilmakerij van de familie Kruijt gevestigd.

In 1803 stopte Dekker met de walvisvaart en zeildoekweverij. Hij ging over op de vrachtaart en houthandel. Hij verkocht dat jaar het huis voor f1900,- aan Cornelis de Lange. Gezien de slechte economische tijd een vorstelijk bedrag! Het luchthuis zal dus bij Kerkbuurt 6 of bij 'n gebouw daarachter hebben behoord. Een luchthuis was in de 18^e en 19^e eeuw in zwang bij de gegoede burgerij en gesitueerd achter de woningen met uitzicht op een fraaie tuin, dus bedoeld om te ontspannen. Veel waren er te vinden in de tuinen van de huizen langs de Zaan.

² Dekker, Evert Janszn. Beknopte geschiedkundige beschrijving van Westzaan.

Schilderij van Jan van Waert (1810-1907) met het Vliegend Hert (links) en Zuideinde 81, kort na de verbouwing van het huis rond 1849. In het midden op de achtergrond naar alle waarschijnlijkheid molen de Jonge Decker. Het schilderij bevindt zich tegenwoordig bij het Zaanse Museum.³

Gerbrands' broer Cornelis Gerbrandszn Dekker (1736-1819, bij zijn overlijden naar huidige maatstaven beslist miljonair) en diens nazaten zouden meer aan het Zuideinde actief zijn in met name de houthandel. In 1891 heeft het pand Kerkbuurt 6 de huidige gedaante gekregen.⁴

De uitbreiding rond 1849 met bouw van de huidige gevel

Een volgende uitbreiding van het huis Zuideinde 81 volgde rond 1849, toen de doorgaande weg door het dorp werd verbreed en een tolweg werd, geëxploiteerd door de Maatschappij der Zaanlandsche Communicatieweg. Dekker schreef: *"Terwijl overingens nog van lieverlede algeheele vernieuwing en verbetering plaats vond, werd eindelijk omstreeks 1849 na het maken van den rijweg de uitbouw ter hand genomen van uit de voordeur tot de begane weg, waarbij veel gebruikt werd van den afbraak huis G. Dekker Czn. Ten slotte nog de annex mangelkamer vernieuwd."* Dekker moet daarbij hebben bedoeld op het huis van Gerbrand Corneliszn Dekker en Neeltje Beets dat eertijds stond op de plek van huidig Zuideinde 120.⁵ De klassiekere gevel, vergelijkbaar met bijvoorbeeld Zuideinde 139-141 en zichtbaar op pagina 11, werd bij de verbouwing rond 1849 vervangen door de huidige tuitgevel. Daarmee kreeg het pand meer een uiterlijk zoals bijvoorbeeld J.J. Allanstraat 465. In diezelfde tijd verkocht Buijs een stukje van de zuidoostelijke hoek van het terrein van molen de Groene Jager aan de oliefabrikanten de gebroeders Hajo en Gerbrand Dekker. Deze bouwden daar in 1855 een riant stenen koetshuis, ontworpen door de Zaanse stadsarchitect L.J. Imminck. Op 24 juni 1975 is dit gebouw door brand verwoest; nu staan hier de bungalows Zuideinde 63 en 63a.⁶

³ Heermans, N.J. Aan de Regel (18). Een schilder in tweevoud. In: De Wessaner, mei 1986.

⁴ Valk, P., Tip, W.P., Heermans, N.J. Wandelen door Westzaan.

⁵ Gerbrand Corneliszn Dekker liet dat pand kort na het overlijden van zijn vader in 1847 gedeeltelijk afbreken en herbouwen op bestek van de Purmerender architect J.V. Lankelma. In 1872 zou het al worden gesloopt, eind 19^e eeuw verrees een nieuwe boerderij; het huidige pand.

⁶ Sol, A. Psalmen zingen in het koetshuis. In: De Wessaner, maart 2013.

In 1863 kocht Buijs een perceel daar pal ten zuiden van en bouwde daar *“een kapitaal woon- en winkelhuis van hout”* voor zijn dochter Duifje, die als weduwe van Hendrik Janszn Honig uit Alkmaar was teruggekeerd. Dit is het huidige Zuideinde 61. Op 5 april 1864 kocht Buijs een houten wagenschuur ten zuiden van dit pand aan, in 1855 gebouwd door de weduwe van Cornelis Jacobszn Kruit (de zoon van Albert's halfbroer) omdat zij *“rijtuig begon te houden”*. De dorpsweg was immers enkele jaren eerder verbreed. Na aankoop van deze wagenschuur voor fl 246,- betrok hij deze als mangelkamer (bedoeld om de was te “mangelen”) en schuur bij de nieuwe woning voor Duifje Honig-Buijs. Zij zou er niet lang wonen. Ze overleed in 1867, opa en oma Albert en Marie Buijs-Donker achterlatend met vier kleinkinderen.⁷

Zoon Jan Buijs kocht in 1864 het voormalige huis Zuideinde 118, waar hij zou blijven wonen tot zijn vertrek in 1884 naar Alkmaar.⁸

Albert Buijs kocht ook nog halverwege de 19^e eeuw het huis dat pal tegenover zijn woning stond wat eertijds bij molen de Jonge Dekker hoorde. Buijs liet het slopen en liet de boomgaard in tact.

Molen en huis eigendom van andere houtfabrikanten; het huis bewoond door de Buijsen: 1869-1903

Op 12 april 1869 overleed Maria Buijs-Donker; haar echtgenoot korte tijd later op 27 mei. Dochters Maartje en Elisabeth zetten de zaken nog voort met molen De Veldmuis aan de Veerzagersloot, op de grens van het Zuideinde en de J.J. Allanstraat.⁹

Ze gingen niet verder met het Vliegend Hert; op 28 september kwam deze molen namelijk samen met het ouderlijk huis in openbare veiling en beide gebouwen werden verkocht aan Jan Corneliszn Honig uit Zaandijk. Zuideinde 61 en de boomgaard tegenover Zuideinde 81 werden verkocht aan Jan Janszn Dekker.¹⁰

Volgens de eerder geciteerde Dekker ging Honig ook daadwerkelijk op Zuideinde 81 wonen: *“Evenwel was zulks niet van langen duur, huislijke en familie-omstandigheden deden hem alras omzien naar een gelegenheid om zich naar Zaandam te verplaatsen. In april 1873 mocht hij hierin slagen door aankoop van den molen de Liefde aldaar en tevens gelukte hem de overdracht van bovengenoemde perceelen tot ongeveer dezelfde prijzen aan J.A. van der Nolle te Alkmaar, die zich na eenigen leertijd te Zaandam zich thans hier vestigde. Na korten tijd vertrok ook hij naar Zaandam. Molen en huis gingen daarna onderhandsch over aan C. Broeksmit te Schiedam, firma van der Elst voor wiens rekening er mede gewerkt wordt door Meindert Buijs Azn die thans ook weder het ouderlijk huis bewoont.”*

Laatstgenoemde was zoon Meindert (1842-1899), inmiddels in 1864 getrouwd met Wijntje Hartog (1840-1922), de dochter van de Waterlands Doopsgezinde dominee Jacob Hartog (1802-1894). Zij bleven tot hun overlijden in respectievelijk 1899 en 1922 in het huis voor het Vliegend Hert wonen, en daarna drie dochters. In het bevolkingsregister van 1886 staat naast Meindert Buijs ook de naam van H.J. Kat genoemd. In het bevolkingsregister van 1891 naast zijn naam die van een zekere M. Honig.

⁷ Een van die kleinkinderen die de daaropvolgende jaren bij opa en oma op Zuideinde 81 woont, is Marie Honig (1861-1939), kinderboekenschrijfster. Zie <http://home.wxs.nl/~conter/marhon1.htm>.

⁸ Dekker, Evert Janszn. Beknopte geschiedkundige beschrijving van Westzaan. In 1977 is het pand afgebrand, daarna is het herbouwd in oude stijl.

⁹ Toen de zaken niet goed gingen, sloot Maartje Buijs een hypothecaire lening af bij de Waterlands Doopsgezinde gemeente. In mei 1900 berichtte ze echter dat de zaak niet meer vol te houden was en ze de molen wenste te verkopen. De diakenen van deze kerk gingen voor haar op zoek naar een verkoper en vonden die in de nog jonge houtzagersnecht Pieter Corneliszn Kee uit Zaandam. De familie Kee zou tot 1977 de houtzagerij voortzetten, hoewel de molen in 1916 tot stellinghoogte werd gesloopt. Voor de molen verrees in 1904 het pand Zuideinde 285.

¹⁰ In 1870 kwam hier molen Het Klaverblad en daarvoor aan de weg in 1912 Zuideinde 94.

Het Zuideinde omstreeks 1910, met in het midden nummer 81. Rechts van de weg het voormalige Zuideinde 118 en daarvoor de wipbrug (ter hoogte van huidig Zuideinde 98) naar de schuren die behoorden bij molen het Klaverblad (achter Zuideinde 94) van de firma Jan Dekker. Collectie Gemeentearchief Zaanstad, fotonummer 21.01902.

Zicht op het Zuideinde vanaf de Nauernaschedijk omstreeks 1920. Op de voorgrond het terrein van houthandel Rot. In het midden de achterkant van Zuideinde 81. Duidelijk zichtbaar de houten schuur achter de woning die van voor 1827 dateert en het luchthuis, dat als tweedehands in 1830 werd geplaatst. Op de achtergrond molen het Klaverblad met Zuideinde 94, gebouwd in 1912. De woningen Zuideinde 102-116 (gebouwd in 1926-1927) staan er nog niet. Collectie Gemeentearchief Zaanstad, fotonummer 22.01065.

De firma Broeksmit had overigens ook in 1884 molen De Groote Sint Jacob aangekocht, die stond op de plek waar nu de Dekamarkt staat. Broeksmit verkocht beide molens in 1903. Het Vliegend Hert werd verkocht aan de aannemers Cornelis en Jacob de Boer uit Oostzaan. Die kochten wel meer molens en huizen in het dorp op, met het doel om ze of te renoveren, te vernieuwen of af te breken. Dat laatste lot was het Vliegend Hert beschoren, in de winter van 1903-1904 werd deze gesloopt.¹¹

De kinderen van Meindert Buijs: 1903-1942

Het huis voor de molen werd door Broeksmit echter niet aan de aannemers verkocht maar aan de dochters van Meindert Buijs, namelijk Cornelia, Maria en Jacoba Albertine Buijs. Cornelia was winkelierster, Maria onderwijzeres en de laatste was strijkster, later winkelierster. Zij kochten het huis waarin zij waren geboren en getogen en eertijds eigendom van hun opa was, weer terug. Kort daarna, in 1904 volgde volgens kadastrale gegevens "*bijbouw*". Wat er toen is aangebouwd, is niet duidelijk.

In 1927 verkochten de zusters Buijs een heel klein strookje grond aan de zuidwestkant van het perceel aan de firma Rot.¹²

Familie Kalf en Gijssen (vanaf 1942)

In 1931 overleed Cornelia Buijs. Maria zou in 1947 overlijden, Jacoba Albertine in 1958 in Koog aan de Zaan.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog, in 1942, werd het huis Zuideinde 81 verkocht aan Pieter Janszn Kalf. De koopprijs bedroef fl 4.500,-. Kalf had in 1937 het naastgelegen Zuideinde 87 gekocht (een pand uit 1832, bewoond door de houthandelfamilies De Lange, Dekker en emeritus-dominee van de Doopsgezinde gemeenten, C.R. van Dokkum). Daar ging zijn dochter Adriana wonen, getrouwd in datzelfde jaar 1937 met Johannes Theodorus Gijssen. Kalf begon op dit terrein een kistenfabriek en bouwde daartoe diverse loodsen en schuren. Zoon Jan Kalf begon hier aan het begin van de Tweede Wereldoorlog een autotransportbedrijf en Pieter Kalf kocht in dat verband het naastgelegen Zuideinde 81.

Kalf verbouwde het huis tot twee woningen. De houten zuidgevel werd vervangen door een stenen muur waarin twee voordeuren werden gemaakt. Bij de achterste woning kwam een erker. Rechts is de ingang en gang vervangen door slaapkamers en keukens. Bij deze verbouwing moet ook het luchthuis zijn afgebroken.

Pieter Kalf en zijn vrouw Barbara Smak gingen in het voorste deel van het pand wonen, dochter Adriana en schoonzoon Jo Gijssen-Kalf in het achterste deel. Hun zoon Joop (1949) is na zijn trouwen met Gon Mooij in 1971 in het voorste deel gaan wonen, nadat Pieter Kalf en zijn vrouw inmiddels overleden waren. Op 30 juli 1979 werd het pand voor fl 240.000,- (een forse prijsstijging ten opzichte van 37 jaar eerder) door de familie Gijssen verkocht.¹³

Met het verdwijnen van de houthandel van de firma Rot in de tweede helft van de 20^e eeuw, kwam een einde aan een periode van bijna drie eeuwen, waarin Zuideinde 81 zich te midden van het hout bevond. In de jaren '60 verkocht Rote de loodsen en de grond met sloten. De sloten werden gedempt en de meeste loodsen werden dichtgemaakt.

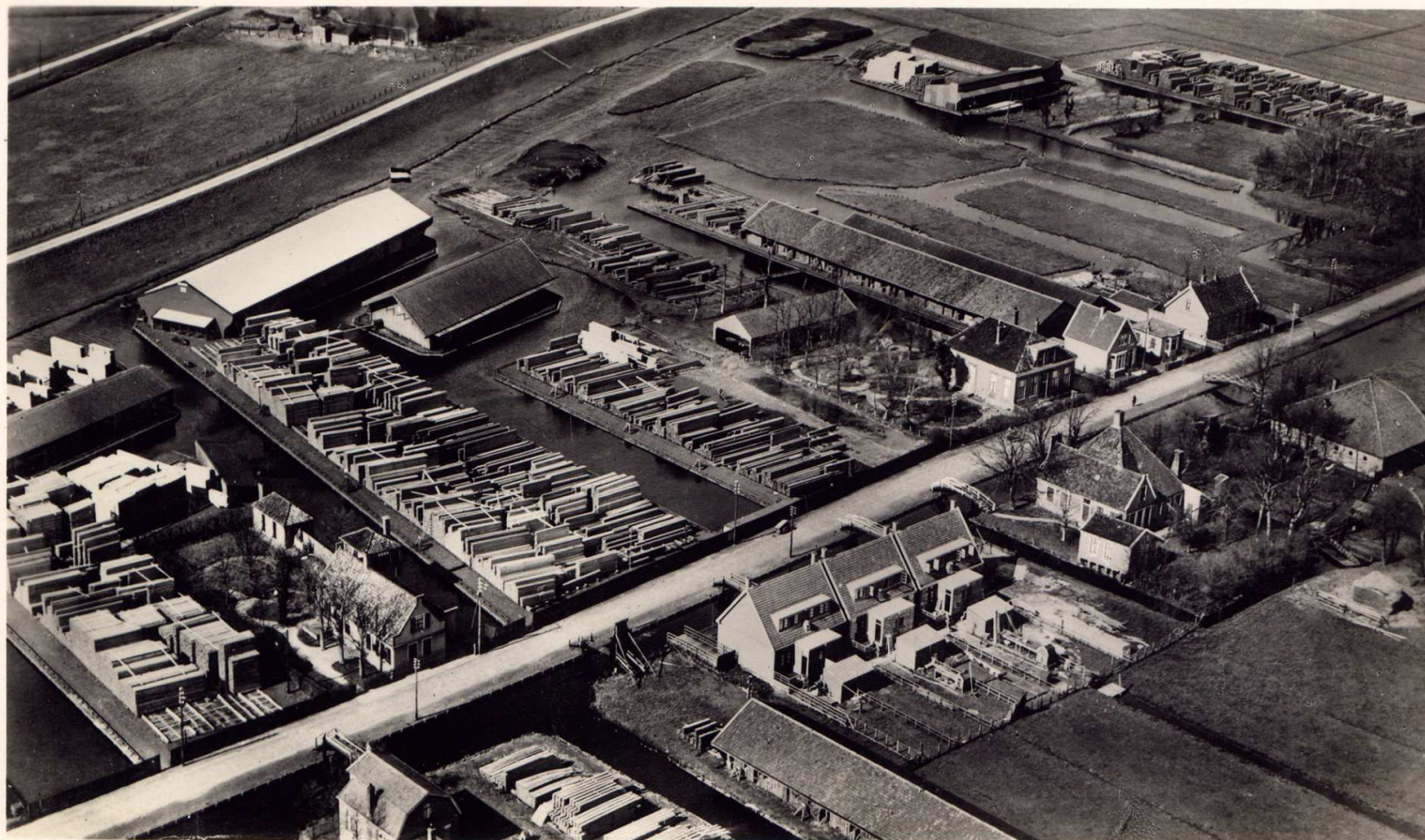
¹¹ Heermans, N.J. Geschiedenis van molens in het Zuideinde in Westzaan (niet uitgegeven). Kadastrale gegevens Westzaan, legger 75, 1037, 1106, 1156.

¹² Heermans, N.J. Aan de Regel (18). Een schilder in tweevoud. In: De Wessaner, mei 1986.

¹³ Kadastrale gegevens Westzaan, legger 1786 en 2280. Gegevens van Jo Gijssen, 2015.

Zuideinde 81 in jaren '60 van de 20^e eeuw. Collectie Westzaanse Digitale Beeldbank.

N. V. Houthandel v/h P. Rot Cz., Westzaan
Werf - Oude Visser

K. L. M. - Foto, Copyright

Luchtfoto van het Zuideinde in de winter of het vroege voorjaar van 1927 met op de voorgrond Zuideinde 94 (gebouwd in 1912), Zuideinde 102-116 (gebouwd in 1926-1927, het meest noordelijke pand is nog in aanbouw en zou in juli worden opgeleverd), het voormalig 17^e-eeuws pand Zuideinde 118 en de eind 19^e-eeuwse boerderij Zuideinde 120. Aan de westkant van de weg Zuideinde 81 met daarachter duidelijk zichtbaar het luchthuis, Zuideinde 87 (gebouwd in 1832), Zuideinde 89 (gebouwd in 1924) en Zuideinde 95-97 (gebouwd in 1905). Collectie Westzaanse Digitale Beeldbank.

Zuideinde 81 in 2014. Collectie J.C. van der Male